כיצד מחנכין

עלון מס' 150

לפרשת חיי שרה תשפ"ו

ה' רוצה את המאמץ! / אדם לעמל יולד

וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל (כד, טז)

על הפסוק "וירץ העבד לקראתה" (כד, יז), כותב הרמב"ן: לשון רש"י, לפי שראה שעלו המים לקראתה. ובבראשית רבה (ס ה): ותמלא כדה ותעל, כל הנשים יורדות וממלאות מן העין, וזו כיון שראו אותה המים מיד עלו, אמר לה הקב"ה, את סימן ברכה לבנייך. נראה שדקדקו כן מלשון "ותמלא כדה ותעל", שלא אמר "ותשאב ותמלא", ונעשה לה הנס [רק] בפעם הראשונה, כי אחרי כן כתוב "ותשאב" [משמע שלא עלו לקראתה. י.ח.ב.].

שואל הג"ר זלמן סורוצקין בספרו 'אזנים לתורה', מדוע נעשה הנס לרבקה רק בפעם הראשונה?

ומתרץ: "ושמעתי דבר נאה ומתקבל שבפעם הראשונה הלכה רבקה לשאוב מים לביתה, ומכיון שהייתה צדקת עלו המים לקראתה שלא תטרח בשאיבה, אבל אחר כך שאבה מים לשם גמילות חסד, וכלל יש בידינו "לפום צערא אגרא" [=לפי הצער - כמות השכר], לכן לא עלו אז המים לקראתה, כדי שתטרח ותתאמץ יותר ויותר ויהיה שכרה כפול ומכופל".

המהר"ל כותב (חידושי אגדות, מכות כג ב) שמלבד השכר הניתן על כל מצוה כשלעצמה, יש שכר מיוחד בנפרד על הטורח והמאמץ שעשה האדם כדי לקיימה.

אמרו חז"ל (אבות דרבי נתן ג, ו): "טוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריווח". מבאר הרב דסלר (מכתב מאליהו, ח"ג עמוד 14): הכלל הזה נאמר אפילו על צער כל שהוא. בכל מצוה שקשה לאדם לעשותה, כל מאמץ שמוסיף - שכרו פי מאה!

על פי זה מבאר הרב דסלר (חלק ב' עמוד 200) שלאחר עקידת יצחק ראה אברהם איל "נאחז בסבך בקרניו". וזו לשונו: "אחר כל ההתעלות של אברהם אבינו, אחר כל גילוי מסירות נפשו ואהבתו הבלתי מוגבלת, אחרי כל אלה עוד נדרשה ממנו התאמצות קטנה יתירה שישא את עיניו וילך במו רגליו לקחת את האיל מתוך הסבך" והוסיף: "עלינו ללמוד מהו ערכם של עמל והתאמצות גופניים, גם הנראים כקטנים ביותר בדרכי עבודתו יתברך, כי רק על ידיהם נזכה ונעלה מעלה בעזרת ה' יתברך".

לא רק לתלמידים יש קשיים, אלא גם להורים ולמחנכים... על כך אמר הגאון רבי גרשון אדלשטיין זצ"ל: "לפעמים ישנם קשיים במלאכת החינוך, וכבר אמרו חז"ל שהתורה היא מן הדברים הנקנים ע"י הייסורים, **ובלי ייסורים לא שייך הצלחה בתורה.** לכן כל הקשיים שיש בתורה, הן למי שלומד הן למי שמלמד ומשפיע, **הקשיים האלה הם הייסורים המביאים את ההצלחה,** ובזה זוכים לכל השכר".

בחור צעיר נכנס לרב ושאל: "מדוע כל כך קשה לעבוד את ה'? מדוע אני נתקל כל הזמן בקשיים והתמודדויות והפרעות"?

"מה אתה הכי אוהב"? שאלו הרב.

ענה הבחור: "אני אוהב אמנות, בעיקר ציור".

"איזה ציור אתה הכי אוהב"? שאל הרב.

והלה השיב: "השקיעה הוא הציור האהוב עלי ביותר. רואים בציור את חוף הים, את השמש השוקעת, זוג ילדים משחקים בחול, וזוג זקנים הולכים לאיטם ברקע"...

"כמה שוה ציור כזה"? שאל הרב.

והתשובה הייתה: "בדיוק השבוע מכרו ציור כזה במכירה פומבית ב-3 מיליון דולר"!!

המשיך הרב והתעניין: "אם ליד הצייר ישב מישהו ויצלם את המראה הזה בטבע, עם הילדים והזקנים וכל הרקע, מה יותר מדוייק ואמיתי, הציור או התמונה"?

"ברור שהתמונה", השיב הנער.

"וכמה אתה חושב ששווה תמונה מצולמת כזו"? שאל הרב.

"מוכרים גלויות כאלה בחמשה שקלים", השיב.

"תסביר לי בבקשה", הקשה הרב, "איך זה שעל ציור משלמים מליונים, ועל התמונה שהיא יותר מדוייקת, ישלמו רק חמשה שקלים"???

כאן התבלבל הבחור ונותר ללא מענה.

אמר לו הרב: "הסכת ושמע פשר דבר. מצלמה לא יכולה לעשות שגיאות, היא מכונה ועובדת על אוטומט. אולם בן אנוש יכול לטעות, לכן יצירה שלו שווה הרבה יותר. בשעה שצייר מצייר הוא משקיע את כל כולו בציור, הוא נותן את הרגשות שלו, את המבט שלו, אתה יכול לראות שם את הנפש שלו, את החוויות שהוא עבר, כי הוא מכניס את עצמו בתוך הציור.

גם בשמים יש רבבות מלאכים. הם אף פעם לא טועים, אבל הם לא יקרים כמו נפש ישראל, גם תפילותיהם לא שוות כמו תפילה אחת של יהודי.

יהודי יכול למעוד ולהכשל. כשהוא בוחר בטוב וצעד לאורו, הוא גדול ממלאך! כמה שיותר קשה לו - הוא יותר גדול"!

וכאן סיים הרב: "כל הכשלונות והנסיונות שתארת, לא אמורים להפיל אותך, אלא לשמח אותך עוד יותר, כי בכל פעם שאתה נכשל, אתה לומד שאתה בן אדם. נצל את כשלונותיך להפקת לקחים ולשינוי בדרכי העבודה, כך ורק כך תתעלה ותתרומם. אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם".

כתוב במדרש (במדבר רבה טו ז): אמר הקב"ה, עיניים יש בך, יש בתוכם לבן ושחור, אין אתה רואה מתוך הלבן אלא מתוך השחור" עכ"ד.

אומר על כך ה"שפתי צדיק" מפילץ (בהעלתך ז) שמונח כאן תוכן עמוק: הלבן מסמל אור. לכן כולנו היינו חושבים שהעין רואה מתוך הלבן. אך חז"ל מגלים לנו שההיפך הוא הנכון. ראייתנו היא דווקא מתוך השחור שבעין. ללמדך - דווקא לימוד תורה וקיום מצוות הנעשים מתוך חשיכה והסתרה, הם הרצויים לפניו יתברך.

***

הגמרא אומרת: "דרש רבה בר רב הונא, אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם תחילה" (גיטין מג א).

גאון המחשבה רבי יצחק הוטנר זצ"ל כותב במכתב לתלמיד, אודות הפסוק "שבע יפול צדיק וקם" (משלי כד טז): "הטיפשים חושבים כי כוונתו בדרך רבותא, אף על פי ששבע יפול צדיק, מכל מקום הוא קם. אבל **החכמים יודעים היטב שהכוונה היא שמהות הקימה של הצדיק היא דרך ה'שבע נפילות' שלו**".

ובמילים אחרות: כל קימה מוסיפה קומה. ואין קימה ללא נפילה לפניה....

רבנו הסטייפלר זצ"ל כותב (חיי עולם, ח"ב פי"ב): הקב"ה אינו דורש מהאדם יותר מיכלתו. **וזה התלמיד קשה ההבנה שיגע ומצא כדי מידתו, כבר השלים חוקו, והוא חביב כהגאון אשר השלים חוקו כפי יכלתו...** ובצד אחד הוא חביב יותר **מהבעל כשרון הגדול שמצליח הרבה בתורה, כי לגבי הבעל כשרון הרי לימוד התורה אצלו הוא לעונג נפשי, ואצל זה הוא בגדר הקרבה ונשיאת עול כבד**, ולמדנו במשנה "לפום צערא אגרא".

עלינו להרגיל את עצמנו להחמיא לילד על עמלו ויגיעו, גם אם תוצאות המבחן והציון לא כפי רמת הציפייה שלנו! חוב קדוש להעריך את העמל והיגיעה ולהחמיא לילד על כך! (מתוך ספר "חינוך לאור הפרשה" מאת הרב יהונתן דדון שליט"א)

תלמיד קשה הבנה נכנס ברוב יאושו לאדמו"ר ה"פני מנחם" מגור זיע"א ותינה בפניו את צערו הרב, על כך שבכדי להבין שורה אחת בגמרא, נדרשות ממנו כמה שעות...

לב"ד של מעלה מי בכלל יסתכל עלי?... יאמרו לי: זאת לא חכמה שלמדת כל כך הרבה... כל דבר אתה מבין מיד בלי להתייגע... כמה שוה הלימוד שלך בכלל...

כששמע זאת הפני מנחם, הוא נאנח קשות ואמר: אוי לי שאין לי את המתנה הגדולה שקבלת אתה מן השמים! אני רק קורא את הדברים ומבין הכל. אין לי את המעלה של "יגעת ומצאת"... אין אצלי את הברכה של "אדם לעמל יולד" זה עמל התורה. כשאגיע אבל אתה תגיע לשם עם שעות רבות של עמל, ימים שלמים של יגיעה ומאמץ כדי להבין עוד מילה בתורתנו הקדושה! הרי את כל השערים יפתחו בפניך! אשריך! אני ממש מקנא בך!

אשמח לשמוע רעיונות והצעות ייעול - הכל יתקבל בברכה.

ישראל חיים בלומנטל

לתרומות / הנצחות, או לקבלת העלון באימייל, וכן לתגובות: blu.israel@gmail.com